

مبارزه با قاچاقچیان دارو

(تحلیل کیفی قاچاق داروهای تاریخ مصرف گذشته و تقلبی در ایران)

تالیف

سیدعباس خلیل پورچالکیاسری

افسربازنشسته ی کشف جرائم ناجا

انتشارات قانون یار

۱۳۹۸

سرشناسه	: خلیل پور چالکیاسری، سیدعباس، ۱۳۵۹-
عنوان و نام پدیدآور	: مبارزه با قاچاقچیان دارو: (تحلیل کیفری قاچاق داروهای تاریخ مصرف گذشته و تقلبی در ایران) // تألیف سیدعباس خلیل پورچالکیاسری.
مشخصات نشر	: تهران: انتشارات قانون یار، ۱۳۹۸.
مشخصات ظاهری	: ۱۱۴ص.
شابک	: ۹۷۸-۶۲۲-۲۲۹-۰۹۵-۵
وضعیت فهرست نویسی	: فیبا
موضوع	: داروها -- ایران -- کنترل و مبارزه با قاچاق
موضوع	: Drug control -- Iran
موضوع	: داروها -- قوانین و مقررات -- ایران
موضوع	: Drugs -- Law and legislation-- Iran
موضوع	: قاچاق -- قوانین و مقررات -- ایران
موضوع	: Smuggling-- Law and legislation -- Iran
رده بندی کنگره	: ۵۸۴۰.HV
رده بندی دیویی	: ۴۵-۹۵۵/۳۶۳
شماره کتابشناسی ملی	: ۵۹۴۰۷۵۹

انتشارات قانون یار

مبارزه با قاچاقچیان دارو

(تحلیل کیفری قاچاق داروهای تاریخ مصرف گذشته و تقلبی در ایران)

تألیف: سیدعباس خلیل پورچالکیاسری

ناشر: قانون یار

ناظر فنی: محسن فاضلی

نوبت چاپ: اول - ۱۳۹۸

شمارگان: ۱۱۰۰ جلد

قیمت: ۴۲۰۰۰ تومان

شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۲۲۹-۰۹۵-۵

مرکز پخش: تهران، میدان انقلاب، خ منیری جاوید، پلاک ۹۲

تلفن: ۶۶۹۷۹۵۱۹

تقدیم به:

تمام کسانی که داشته‌های خود را می‌یون آنان، ستم

پدر، مادر، همسر و سر عزیزم

که در مسیر پرپیچ و خم زندگی، مثل امید را در شب‌های زندگیم به ارمغان آورند و یاری سبزشان، همواره و بی‌منت، امید بخش و یاری

دهنده در تمام زندگیم بوده است. باشد که توانسته باشم قطره‌ای از دریای بی‌کران محبت‌هایشان را پاس گفته باشم

برادر و خواهرانم

که در تمام مراحل تحصیلی حامی و پشتیبان بنده بوده‌اند.....

((دعای مطالعه))

اللَّهُمَّ أَخْرِجْنِي مِنْ ظُلُمَاتِ الْوَهْمِ ، وَأَكْرِمْنِي بِنُورِ الْفَهْمِ . اللَّهُمَّ افْتَحْ عَلَيْنَا أَبْوَابَ رَحْمَتِكَ ،
وَأَنْشُرْ عَلَيْنَا خَزَائِنَ عُلُومِكَ ، بِرَحْمَتِكَ يَا أَرْحَمَ الرَّاحِمِينَ .

خدایا، مرا بیرون آور از تاریکی‌های وهم، و به نور فهم گرامی‌ام بدار، خدایا درهای رحمت
را به روی ما بگشا و خزانه‌های علومت را بر ما باز کن، به مهربانی‌ات ای مهربان‌ترین مهربانان.

((آمین))

«فهرست مطالب»

۱۱.....	پیشگفتار
۱۳.....	مقدمه
۱۷.....	فصل اول
۱۷.....	تبیین قاچاق و بررسی عوامل موثر بر آن
۱۷.....	مبحث اول) پدیده قاچاق و جلوه های آن در نظام جزایی
۱۸.....	گفتار اول) مفهوم قاچاق
۲۰.....	بند اول) لغت
۲۱.....	بند دوم) اصطلاح
۲۶.....	گفتار دوم) رویکرد قوانین موضوعه درباره قاچاق
۲۹.....	بند اول) لایحه ی قاچاق کالا و ارز و ریال مصوب ۱۳۸۱
۲۹.....	بند دوم) قانون مجازات قاچاق اسلحه و مهمات و دارندگان سلاح و مهمات غیرمجاز ۱۳۹۰
۲۹.....	
۳۱.....	بند سوم) قانون مبارزه با قاچاق کالا و ارز مصوب ۱۳۹۲
۴۰.....	مبحث دوم) اقسام قاچاق و عوامل موثر بر شکل گیری آن
۴۱.....	گفتار اول) انواع قاچاق
۴۵.....	گفتار دوم) عوامل شکل گیری قاچاق
۴۹.....	فصل دوم
۴۹.....	بررسی پدیده قاچاق داروهای تقلبی و فاقد اعتبار
۴۹.....	مبحث اول) تاریخچه استفاده از دارو و قاچاق آن در ایران
۵۰.....	گفتار اول) پیشینه تولید و مصرف دارو
۵۲.....	گفتار دوم) علل و زمینه های قاچاق دارو
۵۶.....	مبحث دوم) اهمیت مبارزه با قاچاق داروهای تقلبی و فاقد اعتبار

گفتار اول) ابعاد مختلف مخاطرات بهداشتی داروهای تقلبی ۵۷

گفتار دوم) گستره و عوامل قاچاق داروهای تقلبی و فاقد اعتبار ۶۸

فصل سوم ۷۳

سیاست جنایی ایران در قبال مبارزه با قاچاق داروهای تقلبی و فاقد اعتبار ۷۳

مبحث اول) ضرورت برخورد افتراقی در قبال قاچاق داروهای تقلبی و فاقد اعتبار ۷۳

گفتار اول) بازخوانی سیاست کیفری افتراقی ۷۴

گفتار دوم) رویکرد قانونگذار در اتخاذ سیاست کیفری افتراقی ۷۶

بند اول) جلوه های ماهوی افتراقی شدن ۷۷

بند دوم) جلوه های شکلی افتراقی شدن ۸۴

مبحث دوم) جلوه های افتراقی شدن رسیدگی به پرونده های قاچاق کالای سلامت محور .. ۸۶

گفتار اول) جلوه های افتراقی شدن دادرسی به پرونده های قاچاق کالای سلامت محور ۹۰

گفتار دوم) جلوه های افتراقی شدن اجرای احکام پرونده های قاچاق کالای سلامت محور .. ۹۴

جمع بندی ۱۰۱

سخن پایانی مولف ۱۰۵

منابع و ماخذ ۱۰۷

پیشگفتار

داروهای قاچاق به داروهایی اطلاق می‌گردد که به صورت غیرقانونی و بدون داشتن مجوز رسمی از وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی وارد کشور شده و عرضه می‌گردد. از دلایل عمده ای که اهمیت این موضوع را دوچندان می‌کند، طیف گسترده و حجم زیان‌دیدگان این پدیده به خصوص در جایی است که مسئله مهم سلامت و امنیت غذایی مصرف‌کنندگان با مخاطره جدی مواجه شود. ابعاد گوناگون کمی و کیفی قاچاق کالاهای سلامت محور، ضررهای جانی و جسمانی مترتب بر مصرف این نوع از کالاها و گستردگی دامنه خطر ناشی از ورود، عرضه و حتی ساخت غیرقانونی این محصولات در داخل کشور و حق بر تأمین امنیت غذایی و تضمین سلامت مصرف‌کننده، لزوم اتخاذ سیاست کیفری افتراقی در قبال آن را آشکار می‌سازد. توجه ویژه به ارزش‌هایی همانند حقوق اقتصادی مصرف‌کنندگان و فعالان اقتصادی و حق بر تأمین امنیت شغلی، سرمایه‌گذاری و تجارت قانونی موجب شده تا سیاست کیفری ایران به سمت احصای بزه قاچاق در زمره جرایم اقتصادی سوق پیدا کند. آسیب‌ها و مخاطره‌های بسیار گسترده و ویرانگر ناشی از ورود غیرقانونی کالاهای سلامت محور و به خطر افتادن موضوعات مهمی چون حق بر تأمین امنیت و سلامت مواد غذایی، بهداشتی و دارویی مصرف‌کنندگان و خطرات گسترده جسمی و جانی ناشی از مصرف کالاهای سلامت که به صورت قاچاق وارد و عرضه می‌گردد و نیز وظیفه دولت‌ها در خصوص لزوم تأمین تمهیدات لازم برای سلامت شهروندان، قانونگذار را بر آن داشت تا با اتخاذ سیاست کیفری افتراقی و سختگیرانه، با اختصاص ماده ۲۷ قانون مبارزه با قاچاق کالا و ارز مصوب ۱۳۹۲ به این موضوع، آشکارا قاچاق دارو را جرم‌انگاری و آن را جرم اقتصادی معرفی و مرتکبین این نوع از قاچاق را مستحق تحمل مجازات‌های مربوط به

قاچاق کالای ممنوع دانسته و مقررات شکلی و ماهوی خاص و متفاوتی را در جرم انگاری و پاسخ دهی در قبال آنها مقرر دارد.

مقدمه

پدیده قاچاق از دیرباز تاکنون همواره به عنوان یک حرفه کاذب و پردرآمد و در عین حال آسان و کم هزینه برای عده ای سوداگر مطرح بوده است. قاچاق کالا پدیده‌های است اقتصادی که از گذشته، وجود داشته و دولتها همواره، با دید بزه به آن نگریده و بیش از آنکه به حل ریشه ای آن از طریق اصلاح سیستم اقتصادی خود بیندیشند، به فکر مبارزه با آن به عنوان یک جرم همانند دیگر جرایم بوده اند، غافل از آنکه در بسیاری از موارد نمی توان با جرم انگاری در مبارزه با آن به نتیجه مطلوب رسید. وسعت ابعاد و دامنه قاچاق کالا در طول تاریخ و سرزمین های گوناگون، به حدی بوده که در منابع گوناگون برای به تصویر کشیدن ماهیت و آثار آن از اصطلاحاتی مانند اقتصاد پنهان^۱، اقتصاد سیاه^۲، اقتصاد سایه^۳، اقتصاد زیرزمینی^۴ و مانند آن استفاده شده است (محسنی، ۱۳۹۲، ص ۲۵). طبق آمارهای سازمان بهداشت جهانی^۵، تخمین زده می شود که ۷ الی ۱۰ درصد داروهای موجود در بازارهای جهان تقلبی باشد. ولی این رقم در کشورهای فقیرتر و در حال توسعه به ۹۰ درصد هم می رسد. تقلب دارویی عبارت از استفاده از نام تجاری فرآورده های دارویی بدون اخذ مجوز سازنده اصلی آن دارو می باشد. هر فرآورده ای که میزان ترکیبات فعال آن از حد لازم کمتر باشد نیز به عنوان داروی تقلبی مطرح است. بازار تقلبات دارویی به علت وسعت زیاد و پنهانی بودن به صورت دقیق قابل بررسی و ارزیابی نیست و فقط به صورت تقریبی می توان محاسباتی بر اساس موارد کشف شده انجام داد. تقلب اکثراً در محصولات انجمن می گیرد که

^۱ - Hidden Economy.

^۲ - Black Economy.

^۳ - Shadow Economy.

^۴ - Underground Economy.

^۵ - WHO

نمونه واقعی آن گرانتر از نمونه جعلی بوده و منافع ریالی برای تولید کننده یا وارد کننده آن زیاد باشد.

به طور کلی داروهای تقلبی در ۶ دسته قرار می گیرند که عبارتند از:

- ۱- محصولات بدون مواد مؤثره دارویی؛
- ۲- محصولاتی که فاقد دوز مناسب ماده فعال بودند؛
- ۳- به کارگیری مواد اولیه نامناسب؛
- ۴- کپی برداری از داروی اصلی (بدون اخذ مجوز از سازنده اصلی دارو)؛
- ۵- محصولاتی که مواد مؤثره مناسب دارند اما بسته بندی آنها تقلبی (با نام یک شرکت معتبر) است؛
- ۶- داروهای دارای ناخالصی و آلودگی.

در قانون اساسی کشور، برخورداری از سلامت به عنوان حق اساسی مردم به رسمیت شناخته شده است. قاچاق دارو که از سوی مسئولان و متولیان امر در حوزه بهداشت و درمان کشور نیز تایید می شود، معضلی است که در صورت عدم برخورد و مقابله با آن، آثار ناگواری به دنبال خواهد داشت که مهم ترین آنها، تهدید سلامت مردم است که از دست دادن آن هرگز قابل جبران نخواهد بود. پروسه صدور مجوز واردات دارو فرآیندی سختگیرانه است و تمام قوانینی که در این خصوص در کشور وجود دارد، مطابق با استانداردهای فارماکوپه دارویی دنیاست و می بایست به طور کامل رعایت شود زیرا دارویی که مجوز وزارت بهداشت (برچسب اصالت کالا) ندارد، قاچاق محسوب می شود. نکته متفاوت در قاچاق دارو نسبت به اغلب کالاها،

قاچاق دو طرفه آن است. از یک طرف اقلام دارویی زیادی به کشورهای همسایه قاچاق میشود و از سوی دیگر محموله‌های داروهای قاچاق و تقلبی از مجراها و مسیرهای غیرقانونی، توسط افراد و شبکه‌هایی به کشور سرازیر می‌گردند. در این کتاب تلاش خواهد شد تا به ارزیابی آثار و پیامدهای قوانین و سیاست جنایی تقنینی در زمینه پیشگیری و برخورد اعم از کیفری و غیرکیفری با این پدیده مجرمانه پرداخته شده و راهکارهای احتمالی و انتقادات وارده بر آن مورد بررسی قرار گیرد.

فصل اول

تبیین قاچاق و بررسی عوامل موثر بر آن

مبحث اول) پدیده قاچاق و جلوه های آن در نظام جزایی

قاچاق، پدیده مذمومی است که اقتصاد را از مسیر صحیح دور ساخته و دستیابی به اهداف و برنامه های اقتصادی را با اختلال و دشواری همراه می سازد. در سال های اخیر، ورود غیرقانونی بسیاری از کالاهای غیر ضروری نه تنها بخشی از منابع ارزی کشور را از سرمایه گذاری در امور تولیدی خارج ساخته، بلکه با ایجاد نوسانات شدید در حوزه ارزی، فشار تورمی را تشدید کرده و به حیات اقتصادی خانوارهای کم درآمد و اقشار آسیب پذیر لطمه زده است. از طرفی برای طرح ریزی جامع مبارزه با قاچاق صرف کنترل مبادی ورودی و خروجی و نیز مرزهای کشور کافی نیست، بلکه ضرورت دارد علتی که به قاچاق می انجامد با دقت ارزیابی و شناسایی شوند (احمدی، ۱۳۹۲، ص ۸۸). قاچاق کالا و ارز بخشی از اقتصاد کشور است که با هدف سود آوری شکل گرفته است چون دارای ماهیت پنهان است در اقتصاد کشور ثبت نمی شود و این امر می تواند باعث ضربه به متغیرهای اقتصادی شود. حجم بالای آن مصادف با حجم بالای عدم اطمینان در بخش های مولد و تولیدی است. هر جامعه ای در جهت تحقق اهداف خود نیاز

به امنیت دارد (وطن پور، ۱۳۸۷، ص ۲۴). به عبارت دیگر، نهادها و سازمان های جامعه باید در محیطی آرام و امن، بدون دغدغه خاطر و عوامل مزاحم، اهداف جامعه را تحقق بخشند. نقش مدیریت سازمانی و در این زمینه اهمیت بسزایی دارد زیرا می تواند با برنامه ریزی ها، سازماندهی ها و هماهنگی ها و نظارت ها در ایجاد این امنیت نقش مهمی برعهده داشته باشد. نهادهای یک جامعه اگر از این امنیت بی بهره باشند، در جهت تحقق اهداف خود ناخواسته با مشکلات بی شماری روبرو می گردند که آثار زیان بخش و جبران ناپذیری برای جامعه در بر خواهد داشت (عینی، ۱۳۹۷، ص ۵۱). اما قاچاق علت است یا معلول؟ در اینجا باید گفت که هر چند قاچاق کالا علت بسیاری از مشکلات فرهنگی و اقتصادی است، ولی در درجه اول پدیده ی قاچاق خود معلول بسیاری از عوامل مختلف از جمله سیاست های اقتصادی است. قاچاق کالا در ایران یک معلول است. با حذف کردن معلول، مسئله قاچاق حل نمی شود، بلکه باید عوامل ریشه ای پدید آورنده این معلول علت نما را پیدا کرد و با آن مبارزه شود (توکلی، ۱۳۸۹، ص ۱۶۳).

گفتار اول) مفهوم قاچاق

جرم قاچاق که از مصادیق جرایم اقتصادی به شمار می رود^۱، از منظر نویسندگان حقوق کیفری اقتصادی مغفول نمانده است. با توجه به اینکه شناسایی این رشته به عنوان یک رشته ی مستقل در حقوق کیفری ایران امری نو محسوب می شود، برخی استادان تلاش کرده اند با توجه به پیشینه ی قوانین، تعریفی از این جرم ارائه نمایند. یکی از حقوق دانان، قاچاق را این گونه تعریف کرده است: «قاچاق عبارت است از واردات و صادرات کالا و هر

۱- بند (ب) ماده ی ۱۰۹ قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲ ناظر به ماده ی ۳۶ همان قانون

چیزی که به موجب قانون واردات یا صادرات آن ممنوع یا در انحصار دولت است یا بدون تشریفات و مقررات قانونی و پرداخت عوارض و حقوق گمرکی وارد یا صادر شده باشد. خرید و فروش و حمل و نگهداری این کالا در مواردی که قانون صریح بیان داشته است نیز در حکم قاچاق است» (ساک، ۱۳۹۰، ص ۲۲) یکی از ویژگی‌های تعریف، آن است که در عین اختصار جامع و مانع باشد. در این تعریف به کالاهای ممنوعه و کالاهای انحصاری اشاره و تلاش شده است که تمام دسته‌بندی کالاها پوشش داده شود. در حالی که اساساً نیازی به این کار نبود. زیرا جرم انگاری قاچاق، دایره مدار مفهوم مرز است. طبق قوانین و مقررات موجود، وظیفه‌ی نظارت بر ورود و خروج کالا در مرزهای کشور بر عهده‌ی گمرک است و این سازمان به عنوان متولی نظارت بر صادرات و واردات وظیفه‌ی اعمال تمام نظارت‌ها و کنترل‌های ناظر به کالاهای ممنوع و مجاز مشروط و مجاز را بر عهده دارد و قطعاً نمی‌توان بدون نظارت گمرک، کالای انحصاری یا ممنوعه را وارد کشور کرد (ماده‌ی ۲ و ۳ قانون امور گمرکی مصوب ۱۳۹۰). بنابراین تفکیک کالا در تعریف قاچاق صحیح نیست. همچنین خرید و فروش و حمل و نگهداری کالای قاچاق در دامنه‌ی تعریف جرم قاچاق نمی‌گنجد (عینی، ۱۳۹۷، ص ۵۲). بنابراین، اگرچه طبق بند ۲ ماده‌ی ۱۲ قانون الحاق موادی به قانون تنظیم بخشی از مقررات مالی دولت مصوب ۱۳۸۴، نگهداری کالاهای خارجی که جنبه‌ی تجاری داشته و از طریق غیرمجاز وارد کشور می‌شود ممنوع و قاچاق محسوب شده و مشمول مجازات‌های قوانین قاچاق کالا می‌گردد، ولی واضح است که این جرم را نهایتاً می‌توان در حکم قاچاق دانست. در مورد حمل کالای قاچاق نیز ماده‌ی ۳ قانون نحوه‌ی اعمال تعزیرات حکومتی راجع به قاچاق کالا و ارز این عمل را جرم مستقلی دانسته بود. در قانون مبارزه با قاچاق کالا و ارز مصوب ۱۳۹۲ حمل و نگهداری کالای قاچاق

در تعریف ماده ۱ ذکر نشده است و صرفاً در ماده ۱۸ در کنار قاچاق، به حمل و نگهداری کالای قاچاق اشاره شده است (اصلائی اسلمرز، ترانه، سبحانی، ۱۳۹۴، ص ۶۸). بنابراین می توان گفت مقنن ایران هیچگاه در صدد یکی دانستن قاچاق و حمل و نگهداری کالای قاچاق نبوده است. دلیل این تفکیک نیز در تعیین رکن مرز و ورود و خروج کالا نهفته است. به این دلیل که اگر کالا هنوز وارد کشور نشده باشد قاچاق تحقق نیافته است و به محض ورود به کشور نتیجه‌ی اصلی جرم محقق شده و نیازی به ارتکاب عملی مازاد بر آن از ناحیه‌ی مرتکب یا فرد دیگر نخواهد بود. پس در تعریف جرم قاچاق نیازی به احصاء حمل و نگهداری کالای قاچاق نیست (توکلی، ۱۳۸۹، ص ۱۶۱).

بند اول لغت

واژه‌ی قاچاق در اصل ریشه‌ی ای ترکی دارد و در لغت نامه‌ها و فرهنگ‌های زبان فارسی معانی نسبتاً مشابهی برای آن ذکر شده است. در لغت نامه‌ی دهخدا این واژه به عنوان اسم و صفت شناخته شده است و معادل آن این گونه آمده است: «برده، ربوده و آنچه ورود آن به کشور و یا معامله آن از طرف دولت ممنوع است» (دهخدا، ۱۳۳۹، ج ۳۸، ص ۱۸). در فرهنگ نامه‌ی فارسی معین نیز بر ریشه‌ی این واژه در زبان ترکی تأکید شده و دو تعریف در ذیل آن آمده است: «کاری برخلاف قانون که پنهانی انجام شود. متاعی که معامله یا ورود آن به کشور ممنوع است» (معین، ۱۳۷۳، ج ۲، ص ۲۶۷). در فرهنگ نامه‌ی عمید، مقابل مدخل قاچاق آمده است: «مأخوذ از ترکی، تردستی، کاری که پنهانی و با تردستی انجام شود، خرید و فروش کالاهایی که در انحصار دولت و یا معامله آنها ممنوع باشد، وارد کردن یا صادر کردن کالاهایی که ورود یا صدور آنها ممنوع است» (عمید، ۱۳۵۵، ص ۷۸۴). همچنین در برخی کتاب‌های مأخذ سعی شده است در کنار ارائه‌ی تعریف نسبتاً جامع از قاچاق، آن را